

Sociálně-psychologické aspekty volby technického a humanitního studijního zaměření při tranzici žáků do maturitních oborů na středních školách

Petr Hladů^a, Jiří Balcar^b

^aMendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání

^bRPIC-ViP s. r. o.

Redakci zasláno 5. 4. 2012 / upravená verze obdržena 29. 6. 2012 / k uveřejnění přijato
22. 10. 2012

Anotace: Vzdělání je jedním z významných faktorů, který spoluurčuje sociální status jedince a umožňuje zmenšování nerovností ve stratifikačním systému. Tematickým ohniskem příspěvku je volba střední školy, neboť významně predeterminuje jeho budoucí uplatnitelnost na trhu práce a šanci uspět v přechodu do terciárního vzdělávání. Prezentovány jsou dílčí závěry dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno v roce 2010 mezi žáky 9. ročníků v okrese Ostrava ($n = 1\,032$) a v jehož rámci byl zjišťován vztah mezi sociálně-psychologickými faktory (vzdělanostní aspirace žáků, postoje žáků ke vzdělání, struktura rodiny, vzdělání a zaměstnání rodičů, zájem rodičů o vzdělávání, studijní prostředí aj.) a rozhodnutím žáků pro vzdělávání v technických nebo humanitních oborech vzdělání ukončených maturitní zkouškou na středních školách.

Klíčová slova: volba střední školy, vzdělanostní aspirace, technický obor vzdělání, humanitní obor vzdělání, střední škola, základní škola, rodina, rodinné prostředí

Vzdělání je v moderní individualizované společnosti jedním z významných faktorů, který prostřednictvím vykonávané profese a úrovně finančního ohodnocení spoluurčuje sociální postavení jedince na společenském žebříčku, respektive je klíčem k zaměstnáním zajišťujícím určitou míru prestiže, výdělků, životní úrovně i celkové kvality života, a tím vede k vzestupné či sestupné sociální mobilitě (srov. Matějů et al., 2006; Trhlíková, Vojtěch, & Úlovcová, 2008).

Ohniskem našeho zájmu je proto volba střední školy, neboť ve struktuře vzdělávacího systému je považována za významný tranzitní uzel. Volba střední školy významně predeterminuje budoucí uplatnitelnost na trhu práce a šanci uspět v přechodu do terciárního vzdělávání. Zdali zvolená střední

škola odpovídá možnostem a zájmům člověka, je podstatné rovněž z hlediska zdravého rozvoje osobnosti, individuální spokojenosti, úspěšnosti a využití jeho společenského potenciálu. Výběr oboru vzdělání na střední škole determinuje nejenom individuální vzdělávací trajektorie žáků, ale může představovat i potenciální riziko sociální exkluze v různých dimenzích.

Na základě analýzy empirických výzkumů lze konstatovat, že volba střední školy je ovlivňována zejména sociálním prostředím, v němž žáci žijí. Z českých i zahraničních výzkumů je v tomto rozhodovacím procesu zvláště patrná role rodičů (srov. Hladů, 2010). Žáci považují rodiče za jeden z nejvýznamnějších faktorů působících na jejich rozhodování. Z šetření, které v roce 2003 realizoval Národní ústav odborného vzdělávání, vyplývá, že se žáci základních škol ($n = 917$) nejčastěji rozhodují o střední škole na základě rad a doporučení rodičů (NÚOV, 2003). Skutečnost, že rodiče mají v oblasti volby střední školy rozhodující vliv, potvrdil i Friedmann (2011), který v dotazníkovém šetření u žáků prvních ročníků středních odborných učilišť ($n = 135$) zjistil, že rozhodování bylo v 80 % ovlivněno rodiči. Výzkumy realizované v anglosaské oblasti ukazují, že rodiče jsou také iniciátory rozhodovacího procesu volby povolání (Foskett & Hesketh, 1997) a primárním zdrojem rad a pomoci (Anderson et al., 2004) u žáků ve věku 14–16 let, tedy ve vývojovém období, kdy se čeští žáci rozhodují o střední škole. Přestože není možné jednoznačně stanovit, jak se při volbě střední školy mění individuální role jednotlivých aktérů v průběhu času, mnohé výzkumy ukázaly, že rodiče a rodina přímo i nepřímo působí na celý rozhodovací proces (srov. Whiston & Keller, 2004; White, 2007).

Podstatný je vliv *rodinného prostředí*. Významnou roli hraje socioekonomický status (především dosažené vzdělání, kvalifikace a prestiž povolání rodičů) a kulturní kapitál rodiny. Podle Goldthorpa (1996) a Bourdieua (1998) tyto proměnné přispívají k reprodukci sociálních nerovností. Jak ukazuje Katrňák (2004, 2006), při volbě střední školy se socioekonomický status a kulturní kapitál rodiny promítají jak do strategií rodičů a míry autonomie žáků, tak do úrovně a kvality předávaných informací důležitých pro rozhodování o volbě povolání, formování vzdělanostních a profesních aspirací žáků atd. Především rodiče s nižším socioekonomickým statusem neočekávají, neplánují, nesnaží se aktivně ovlivňovat budoucnost svých potomků a volbu střední školy ponechávají na nich. U těchto rodičů je v otázkách volby střední školy častěji patrná nerozhodnost a nejistota a většina z nich se necítí být pro tuto úlohu připravena (srov. Reayová & Ball, 1998). Jak uvádí Procházková

(2011), některým žákům tak chybí kompetence k samostatnosti, k přebírání odpovědnosti, k rozhodování, ale také kompetence pracovní, sociální či komunikativní.

Podle Matějů et al. se stále častěji objevují koncepce zdůrazňující empiricky podložený fakt, že „vzdělanostní nerovnosti mají do značné míry původ v různé mentalitě rodin s různým sociálně-ekonomickým statutem, v jejich rozdílném vnímání možných přínosů vzdělání poměřovaných riziky a náklady spojenými s rozhodnutím dítěte studovat“ (2006, s. 8). Tyto hluboce uložené faktory psychologické povahy totiž ovlivňují rodičovskou podporu – časové, kulturní, sociální a ekonomické investice rodičů do dětí, jejich zájem o školu a vzdělání – a tím samotné aspirace žáků na vzdělání (srov. Goldthorpe, 1996; Katrňák, 2006).

Je nesporné, že na vzdělanostní aspirace mají, kromě sociálního prostředí, vliv intelektové schopnosti žáka. Nadaní žáci, bez ohledu na svůj socioekonomický původ, mají vyšší vzdělanostní aspirace a usilují o dosažení vyššího stupně vzdělání než žáci méně nadaní. Vzdělanostní aspirace podmiňují také genderové charakteristiky žáků (srov. Smetáčková, 2005; Šmídová, Janoušková, & Katrňák, 2008). Hypotézu, že český vzdělávací systém v důsledku vysokého stupně stratifikace a odborného zaměření způsobuje významně silnější determinaci vzdělanostních nerovností sociálním původem, schopnostmi a pohlavím, než je tomu v zemích OECD s méně diferencovaným systémem sekundárního vzdělávání, potvrdila srovnávací analýza Matějů et al. (2007). Domníváme se proto, že je volbu střední školy nezbytné studovat s přihlédnutím k definovaným determinantám.

1 Cíle příspěvku a metodologie empirického šetření

Po ukončení základní školy si většina českých žáků volí oborově zaměřené střední vzdělávání ukončené maturitní zkouškou nebo výučním listem. Svědčí o tom i aktuální statistická data, z nichž vyplývá, že ve školním roce 2010/2011 nastoupilo do středního odborného vzdělávání s maturitní zkouškou nebo středního vzdělávání s výučním listem v denní formě studia přibližně 79 % žáků. Do všeobecného vzdělávání na gymnáziu (čtyřletého, šestiletého a osmiletého) vstoupilo přibližně 21 % žáků základních škol (ČSÚ, 2011). Tento trend je patrný i z dlouhodobého vývoje podílu žáků vstupujících do oborů středního vzdělání po ukončení povinné školní docházky (srov. Vojtěch & Chamoutová, 2011).

Naše studie se primárně zaměřuje na sociálně-psychologické aspekty spojené s volbou studijního zaměření žáků základních škol. Dílčí závěry prezentovaného výzkumu vycházejí z dotazníkového šetření, jehož cílem bylo zjistit, zdali existuje vztah mezi vzdělanostními aspiracemi žáků, postoji žáků ke vzdělání, strukturou rodiny, vzděláním a zaměstnáním rodičů, zájmem rodičů o vzdělávání, studijním prostředím aj. a rozhodnutím žáků pro vzdělávání v technických a humanitních oborech *na středních školách ukončených maturitní zkouškou*. Znění otázek bylo konzultováno se školním psychologem a následně pilotně ověřeno na vzorku 25 žáků 9. ročníku vybrané základní školy. Sběr dat byl uskutečněn v dubnu a květnu 2010, tj. v době po podání přihlášek na střední školy. Osloveny byly všechny státní, soukromé a církevní základní školy v okrese Ostrava-město evidované v *Adresáři škol a školských zařízení* MŠMT. Do výzkumu se nezapojilo celkem 16 z 67 základních škol, přičemž školy, které se do výzkumu nezapojily, se od participujících škol svými charakteristikami výrazněji neodlišovaly. Dotazník vyplnili vždy žáci 9. ročníků příslušné vzdělávací instituce. Výběrový soubor tvořilo 1 526 žáků z 51 základních škol, což odpovídá 63,3 % základního souboru.

Respondenti byli na základě svých vzdělávacích preferencí, deklarovaných v přihlášce ke vzdělávání ve střední škole pro první kolo přijímacího řízení volbou příslušného oboru vzdělání, rozdělení do skupin podle klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)¹. Pro účely parciální analýzy *pracujeme s daty respondentů, kteří se hlásili do oborů ukončených maturitní zkouškou*, a to do *technických oborů* vzdělání KKOV 1–3 (n = 358) a *humanitních oborů* vzdělání KKOV 6–8 (n = 350). Kategorie humanitních oborů neobsahuje žáky, kteří se po základní škole hlásili na lyceum (KKOV 78) nebo gymnázium (KKOV 79). Poněvadž není tato skupina žáků předmětem předkládané analýzy, byla z důvodu potenciálního zkreslení výsledků vyčleněna, a je uváděna jako samostatná kategorie (n = 324). Pro úplnost jsou v tabulkách uváděny i odpovědi žáků, kteří si podali přihlášku na zemědělské obory nebo zdravotnické obory KKOV 4–5 (n = 66).

¹ „Předmětem klasifikace jsou kmenové obory vzdělání, které vymezují jednotlivé oblasti či dílčí úseky vzdělání na základě jejich obsahové podobnosti. Kmenové obory vzdělání představují kategorie shrnující studijní a učební obory vzdělání, které se liší (podle druhu škol) názvem, odchylkami v učebním plánu, dílčími koncepčními záměry, uspořádáním vzdělávací trasy nebo svým obsahem, ale jejichž absolventi jsou připravováni pro uplatnění ve stejné oblasti lidské činnosti. Účelem klasifikace kmenových oborů vzdělání je možnost uspořádávání, začleňování a třídění studijních a učebních oborů vzdělání“ (*Předmět a účel...*, 2012).

Vztahy mezi proměnnými byly testovány za použití testu nezávislosti chí-kvadrát a rozdíly mezi proměnnými testem rozdílu mezi dvěma poměry. Pro testování korelací u ordinálních typů proměnných byl zvolen Spearmanův koeficient pořadové korelace. Vzhledem k provedenému výběru a charakteristikám respondentů však nelze výsledky zobecňovat na celou populaci českých žáků.

2 Vzdelanostní aspirace

V posledních letech dochází u českých žáků k proměně vzdělanostních aspirací. Roste podíl jedinců, kteří si přejí dosáhnout vysokoškolského vzdělání, a zvyšuje se vnímaný význam vzdělávání pro životní úspěch (Matějů, Smith, & Basl, 2008). Tato skutečnost je důležitá, neboť se ukazuje, že vzdělanostní aspirace jsou v období střední adolescence jedním z nejsilnějších prediktorů vzdělávací a profesní dráhy člověka. Vzdělanostní aspirace silně ovlivňují, jakou střední školu bude jedinec studovat a s jakým vzděláním nakonec vzdělávací systém opustí. (Šmídová et al., 2008)

Námi získaná data ukazují, že 69,8 % žáků hlásících se po základní škole *na střední školy ukončené maturitní zkouškou* chtělo získat vysokoškolské vzdělání. Vyšší odborné vzdělání chtělo získat 10,7 % žáků a 18,6 % žáků chtělo dosáhnout středoškolského vzdělání ukončeného maturitní zkouškou.

Tabulka 1 ukazuje rozdíly ve vzdělanostních aspiracích žáků hlásících se na technické obory, humanitní obory a na lycea a gymnázia. Vzdělanostní aspirace byly nejvyšší u žáků, kteří se hlásili na lycea a gymnázia, z nichž 94,4 % chtělo získat vysokoškolské vzdělání. Vzdělanostní aspirace těchto žáků jsou implicitně deklarovány již volbou druhu školy, neboť lycea a gymnázia připravují studenty ke studiu na vysokých nebo vyšších odborných školách. Jak uvádí Kleňhová a Vojtěch (2011, s. 10–11), téměř všichni absolventi gymnázií z celé České republiky se již v průběhu posledního ročníku svého studia hlásí ke studiu na vysoké škole (ve školním roce 2009/2010 byl podíl přihlášených na celkovém počtu absolventů gymnázií 100 %).

Žáci, kteří volili oborově zaměřené technické nebo humanitní vzdělávání na středních odborných školách, měli ve srovnání se žáky hlásícími se na lycea a gymnázia nižší vzdělanostní aspirace. Vysokou školu chtělo vystudovat 59,5 % respondentů, kteří si podali přihlášku na technický obor, a 57,7 % respondentů hlásících se na humanitní obory. Ve vzdělanostních aspiracích žáků, kteří volili technické a humanitní obory však na asymptotické hladině

významnosti 0,05 nejsou statisticky významné rozdíly (testová statistika testu nezávislosti nabývá hodnoty $\chi^2 = 3,87$; odpovídající p -hodnota je 0,144), a nelze tedy přijmout hypotézu, že by s růstem vzdělanostních aspirací rostla preference buď humanitního, anebo technického studijního oboru.

Tabulka 1

Vzdělanostní aspirace žáků 9. ročníků základních škol, kteří si podali přihlášku do oborů vzdělání na středních školách ukončených maturitní zkouškou

Vzdělanostní aspirace	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Střední škola s maturitou	204 18,6 %	102 28,5 %	88 25,1 %	6 1,9 %	8 12,1 %
Vyšší odborná škola	117 10,7 %	40 11,2 %	56 16,0 %	9 2,8 %	12 18,2 %
Vysoká škola	766 69,8 %	213 59,5 %	202 57,7 %	306 94,4 %	45 68,2 %
Neuvedeno	11 1,0 %	3 0,8 %	4 1,1 %	3 0,9 %	1 1,5 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

3 Postoje žáků ke vzdělání

Postoje ke vzdělání mohli žáci v dotazníku vyjádřit výběrem jedné ze tří kategorií uvedených v tabulce 2. Více než polovina respondentů hlásících se na střední školy s maturitou (59, %) deklarovala zájem naučit se co nejvíce bez ohledu na množství a obtížnost učiva. Tuto odpověď označilo 58,1 % žáků preferujících technické obory a 51,1 % žáků s preferencí humanitních oborů. Na základě testu rozdílů mezi dvěma poměry bylo na asymptotické hladině významnosti 0,05 prokázáno, že žáci hlásící se na technické obory chtějí – ve srovnání se žáky volícími humanitní obory – pravděpodobněji studovat proto, aby se toho naučili co nejvíce, bez ohledu na množství a obtížnost ($p = 0,003$).

Volba studia, které bude na jedné straně přínosné, ale na druhé straně nebude náročné, vyjádřená výběrem možnosti „chci studovat, abych se něco naučil/a, ale nesmí toho být moc a nesmí to být moc těžké“, byla nejčastěji označována

zájemci o studium humanitních oborů. Pravděpodobnost, že jedinec chce studovat proto, aby se něco naučil, ale nesmí toho být moc a nesmí to být moc těžké, je větší u žáků preferujících humanitní obory než u žáků hlásících se po ukončení povinné školní docházky na technické obory ($p = 0,004$).

Zájem o dosažení formálního vzdělání bez ohledu na jeho skutečnou náplň projevilo jen 9,3 % žáků. Nejvíce byla varianta „chci studovat, abych měl/a »papír«“ volena žáky technických oborů (12,3 %), přičemž žáci humanitních oborů tento postoj deklarovali v 9,7 %. Mezi žáky hlásícími se na technické a humanitními obory však nebyly u této volby prokázány statisticky významné rozdíly ($p = 0,138$).

Tabulka 2

Postoje žáků ke vzdělání

Postoj žáka	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Chci vystudovat, abych měl/a „papír“	102 9,3 %	44 12,3 %	34 9,7 %	16 4,9 %	8 12,1 %
Chci studovat, abych se něco naučil/a, ale nesmí toho být moc a nesmí to být moc těžké	326 29,7 %	103 28,8 %	134 38,3 %	66 20,4 %	23 34,8 %
Chci studovat, abych se toho naučil/a co nejvíce, bez ohledu na množství a obtížnost	657 59,8 %	208 58,1 %	179 51,1 %	236 72,8 %	34 51,5 %
Neuvedeno	13 1,2 %	3 0,8 %	3 0,9 %	6 1,9 %	1 1,5 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

4 Rodinné prostředí

4.1 Struktura rodiny

Matky a otcové vykazují při volbě střední školy jinou míru aktivity a hrají specifickou úlohu. Gorard (1997) došel ve svém výzkumu realizovaném ve Velké Británii k závěru, že v počáteční fázi rozhodovacího procesu jsou

aktivnější spíše matky, zatímco otcové se angažují později, v rámci procesu verifikace. Ray a Ball (1998) u britských rodin zjistili, že v rámci rodiny nesou matky hlavní zodpovědnost za shromažďování informací o možnostech volby střední školy, vedení rozhovorů se žáky o dalším vzdělávání a plánování, organizování a realizaci návštěv dnů otevřených dveří na středních školách. Matky jsou podle Otta (2000) při rozhodování o střední škole vnímány žáky ve Spojených státech amerických také jako nejvýznamnější zdroj rad a pomoci. Kromě výše jmenovaných efektů působení jednotlivých rodičů na volbu další vzdělávací dráhy hrají matky a otcové odlišnou úlohu rovněž při formování vzdělanostních a profesních aspirací žáků (srov. Hlaďo, 2010).

Analýzou dat celého výběrového souboru ($n = 1526$) jsme zjistili, že v okrese Ostrava žilo s oběma rodiči pouze 65,7 % žáků 9. ročníků základních škol. Dalších 28,3 % žáků žilo ve společné domácnosti pouze s matkou a 3,4 % žáků pouze s otcem. S jinými členy rodiny žilo 1,8 % žáků a 0,7 % žáků žilo mimo rodinu.

Struktura rodin žáků volících střední vzdělávání ukončené maturitní zkouškou je podobná jako u respondentů z celého výběrového souboru (s oběma rodiči žilo 65,9 %, s matkou 27,9 % a s otcem 3,2 % žáků, s jinými členy rodiny žilo 1,2 % žáků a 0,2 % žáků žilo mimo rodinu). Ve struktuře rodiny u žáků, kteří se hlásili na střední školy s maturitou, a u žáků z celého výběrového souboru, se neprokázal statisticky významný rozdíl (testová statistika testu nezávislosti nabývá hodnoty $\chi^2 = 4,69$; odpovídající p -hodnota je 0,196). Podrobné informace o struktuře rodiny podle volby studijního oboru přináší tabulka 3.

Tabulka 3

Struktura rodiny

Struktura rodiny	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Žiji s oběma rodiči	724 65,9 %	231 64,5 %	225 64,3 %	235 72,5 %	33 50,0 %
Žiji pouze s matkou	306 27,9 %	112 31,3 %	105 30,0 %	77 23,8 %	12 18,2 %
Žiji pouze s otcem	35 3,2 %	12 3,4 %	16 4,6 %	5 1,5 %	2 3,0 %
Žiji s jinými členy rodiny (nežiji s rodiči)	13 1,2 %	2 0,6 %	4 1,1 %	6 1,9 %	1 1,5 %
Žiji mimo rodinu	2 0,2 %	1 0,3 %	0 0,0 %	1 0,3 %	0 0,0 %
Neuvedeno	18 1,6 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %	18 27,3 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

Vzhledem k vlivu rodiny na volbu střední školy jsme si položili výzkumnou otázku, zdali její struktura vykazuje vztah rovněž s volbou studijního zaměření. Ze srovnání struktury rodin mezi žáky hlásícími se na technické a na humanitní obory vyplývá, že úplnost rodin nemá vztah s výběrem studijního oboru, resp. mezi strukturou rodiny a volbou oboru vzdělání existuje pouze zanedbatelná statistická závislost (testová statistika testu nezávislosti nabývá hodnoty $\chi^2 = 4,69$; odpovídající p -hodnota je 0,819 a Cramerův koeficient $V = 0,036$).

Z kontingenční tabulky řádkově podmíněných relativních četností (tabulka 4) vidíme, že podíly žáků volících technický či humanitní obor vzdělání jsou při všech uvažovaných variantách struktury rodiny velmi podobné. Předpoklad, že žáci žijící pouze s otcem volí spíše technické obory a žáci žijící pouze s matkou volí spíše obory humanitní, data nepodporovala. Na základě testu rozdílů mezi dvěma poměry provedeného na asymptotické hladině významnosti 0,05 konstatujeme, že žáci žijící výhradně s otcem inklinují k technickým oborům stejně jako k humanitním oborům vzdělání ($p = 0,226$), přičemž

tento poznatek platí rovněž pro žáky žijící pouze s matkou ($p = 0,639$). Pro úplnost lze dodat, že závěry nejsou zkresleny pohlavím dítěte svěřeného do péče otců či matek, neboť podíl chlapců a dívek je v obou případech přibližně stejný.

Tabulka 4

*Struktura rodiny žáků volících technické a humanitní obory
(kontingenční tabulka řádkově podmíněných relativních četností)*

Struktura rodiny	Celkem	Z toho žáci hlásící se na	
		technické obory	humanitní obory
Žiji s oběma rodiči	456 100,0 %	231 50,7 %	225 49,3 %
Žiji pouze s matkou	217 100,0 %	112 51,6 %	105 48,4 %
Žiji pouze s otcem	28 100,0 %	12 42,9 %	16 57,1 %
Žiji s jinými členy rodiny (nežiji s rodiči) či mimo rodinu	7 100,0 %	2 42,9 %	4 57,1 %
Celkem	708 100,0 %	358 50,6 %	350 49,4 %

4.2 Vzdělání rodičů

Trhlíková et al. (2008) ve svém výzkumu zjistili, že na volbu typu střední školy má vliv úroveň vzdělání rodičů. Děti vyučených rodičů si méně často vybírají studium na gymnáziu a naopak častěji volí školu s odborným zaměřením, a to jak učební obor, tak i odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů naopak preferují všeobecné vzdělání na gymnáziu. Předpokládali jsme, že vzdělání rodičů je dalším z faktorů, jenž může mít významný vztah s volbou oboru vzdělání při přechodu do vyššího sekundárního vzdělávání.

Relativní četnosti odpovědí žáků volících technické a humanitní obory podle vzdělání otce a matky ukazuje kontingenční tabulka (tabulka 5). Ze sloupcově podmíněných relativních četností není mezi vzděláním otce či matky a volbou oboru vzdělání patrná monotónní závislost.

Přestože nelze přijmout hypotézu, že by s růstem vzdělání otce či matky rostla pravděpodobnost podání přihlášky buď na technický, anebo huma-

nitní obor, těsnější vztah byl Spearmanovým koeficientem korelace zjištěn mezi stupněm vzdělání otce a pravděpodobností volby technického oboru ($r_s = 0,40$) než humanitního oboru ($r_s = 0,20$) a mezi stupněm vzdělání matky a pravděpodobností volby technického oboru ($r_s = 0,40$) než humanitního oboru ($r_s = 0,20$). Podle Davidové, Westové a Ribbensové (1994) jsou rodiče ze střední sociální třídy, s vyšším vzděláním při výběru střední školy aktivnější a rozhodování nechávají na žácích méně často než rodiče s nižším socioekonomickým statusem. Rodiče s vyšším dosaženým vzděláním při volbě střední školy kromě kongruence individuálních zájmů a možností žáka s obsahem a požadavky profesí (resp. vzdělávání) pravděpodobně zvažují i aktuální společenské potřeby. Jak ukazují analýzy trhu práce, v následujících letech lze totiž očekávat zvýšení poptávky po zaměstnancích se vzděláním v technických a příbuzných oborech (srov. Kalousková & Vojtěch, 2008).

Tabulka 5

Vzdělání rodičů

Vzdělání otce	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Základní vzdělání	15 1,4 %	5 1,4 %	7 2,0 %	3 0,9 %	0 0,0 %
Vyučení	337 30,7 %	106 29,6 %	139 39,7 %	65 20,1 %	27 40,9 %
Střední škola s maturitou	394 35,9 %	128 35,8 %	116 33,1 %	130 40,1 %	20 30,3 %
Vysoká škola	190 17,3 %	55 15,4 %	32 9,1 %	94 29,0 %	9 13,6 %
Nevím	116 10,6 %	51 14,2 %	37 10,6 %	22 6,8 %	6 9,1 %
Neuvedeno	46 4,2 %	13 3,6 %	19 5,4 %	10 3,1 %	4 6,1 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

Vzdělání matky	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Základní vzdělání	21 1,9 %	10 2,8 %	9 2,6 %	2 0,6 %	0 0,0 %
Vyučení	299 27,2 %	89 24,9 %	131 37,4 %	54 16,7 %	25 37,9 %
Střední škola s maturitou	505 46,0 %	171 47,8 %	145 41,4 %	161 49,7 %	28 42,4 %
Vysoká škola	175 15,9 %	57 15,9 %	25 7,1 %	89 27,5 %	4 6,1 %
Nevím	72 6,6 %	29 8,1 %	27 7,7 %	10 3,1 %	6 9,1 %
Neuvedeno	26 2,4 %	2 0,6 %	13 3,7 %	8 2,5 %	3 4,5 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

4.3 Zaměstnání rodičů

Předpokládali jsme, že s volbou studijního oboru žákem bude souviset – kromě dosaženého vzdělání – náplň zaměstnání rodičů. Za tímto účelem bylo využito slovních popisů zaměstnání vykonávaných rodiči. Těmto zaměstnáním byl přiřazen odpovídající obor vzdělání připravující k výkonu daného povolání. Takto přiřazený kód oboru tvoří aproximaci obsahové náplně zaměstnání. K minimalizaci zkreslení bylo přistoupeno k agregaci takto přiřazených oborů vzdělání do dvou skupin, a to na technické (KKOV 1–3) a humanitní (KKOV 6–8) obory².

Na základě testu nezávislosti se ukázalo, že mezi zaměstnáním rodičů a volbou oboru vzdělání žáka existuje jen malá statistická závislost, která není prokazatelná na asymptotické hladině významnosti 0,05. V případě otce testová statistika nabývá hodnot $\chi^2 = 2,96$ ($p = 0,228$) a v případě matky $\chi^2 = 2,02$ ($p = 0,364$). Hypotézu, že žáci, kteří mají rodiče (otce nebo matku) vykonávající zaměstnání vyžadující technické vzdělání, budou inklinovat k technickým oborům, a žáci, kteří mají rodiče vykonávající

² Např. architekt, jemuž v klasifikaci KKOV odpovídá skupina 35, a tedy hlavní skupina 3, byl zařazen do skupiny KKOV 1–3, neboť tento studijní obor odpovídá nejlépe přípravě na výkon profese architekta.

zaměstnání vyžadující humanitní vzdělání, budou inklinovat k humanitním oborům, na základě provedeného testu rozdílů mezi dvěma poměry na hladině významnosti 0,05 zamítáme (u otců je hodnota $p = 0,261$ a u matek $p = 0,135$).

Doplňující informace přináší popisná statistika. U žáků volících technický obor pracovali jejich otcové (matky) v zaměstnáních vyžadujících technické vzdělání v 41,9 % (6,1 %) případů, zatímco otcové (matky) žáků volících humanitní obory vzdělání pracovali v povoláních vyžadujících technické vzdělání v 41,4 % (4,3 %) případů. V povoláních vyžadujících spíše humanitní vzdělání pracovalo v případě žáků volících technický obor studia jen 24,9 % otců a 64,0 % matek, zatímco u žáků volících humanitní obor studia to bylo 27,7 % otců a 65,4 % matek (viz tabulka 6).

Tabulka 6

Zaměstnání rodičů

Zaměstnání otce	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Zaměstnání vyžadující technické vzdělání (KKOV 1–3)	442 40,3 %	150 41,9 %	145 41,4 %	122 37,7 %	25 37,9 %
Zaměstnání vyžadující humanitní vzdělání (KKOV 6–8)	307 28,0 %	89 24,9 %	97 27,7 %	100 30,9 %	21 31,8 %
Ostatní (zaměstnání vyžadující vzdělání v zemědělských oborech KKOV 4, zdravotnických oborech KKOV 5 a neuvedeno)	349 31,8 %	119 33,2 %	108 30,9 %	102 31,5 %	20 30,3 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

Zaměstnání matky	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	zemědělské a zdravotnické obory
Zaměstnání vyžadující technické vzdělání (KKOV 1–3)	62 5,6 %	22 6,1 %	15 4,3 %	22 6,8 %	3 4,5 %
Zaměstnání vyžadující humanitní vzdělání (KKOV 6–8)	704 64,1 %	229 64,0 %	229 65,4 %	209 64,5 %	37 56,1 %
Ostatní (zaměstnání vyžadující vzdělání v zemědělských oborech KKOV 4, zdravotnických oborech KKOV 5 a neuvedeno)	332 30,2 %	107 29,9 %	106 30,3 %	93 28,7 %	26 39,4 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

4.4 Zájem rodičů o vzdělávání potomků

Rodiče 93,4 % žáků 9. tříd, kteří si podali přihlášku na střední školy s maturitní zkouškou, se o školní výsledky svých dětí zajímali. Chtěli jsme zjistit, zdali existuje závislost mezi zájmem rodičů o školní výsledky (*varianty: rodiče se o mé školní výsledky nezajímají a rodiče se o školní výsledky zajímají*) a volbou oboru vzdělání (viz tabulka 7). Z výsledků testu nezávislosti je patrná jen malá statistická závislost, která není prokazatelná na asymptotické hladině významnosti 0,05 (testová statistika testu nezávislosti nabývá hodnoty $\chi^2 = 2,61$; $p = 0,106$; kontingenční koeficient $C = 0,061$).

Rodiče, kteří se o školní výsledky svých dětí zajímají, lze rozdělit dle jejich připravenosti pomoci dítěti se zvládnutím probírané látky v případě, že má se zvládnutím probírané látky potíže, přičemž 79,4 % z nich svým potomkům pomáhalo a 14,0 % nechávalo zvládnutí učiva výhradně na nich samotných. Ani v popsáném přístupu rodičů k pomoci svým dětem se zvládnutím učiva však nelze nalézt statisticky signifikantní rozdíly mezi žáky projevujícími zájem o technické obory vzdělání (78,2 %, resp. 16,5 %) a humanitní obory (77,7 %, resp. 14,6 %). Mezi proměnnými existuje jen zanedbatelně malá závislost, která není statisticky prokazatelná ($\chi^2 = 0,31$; $p = 0,577$; kontingenční koeficient $C = 0,217$).

Tabulka 7

Vztah rodičů ke školním výsledkům svých potomků a jejich ochota pomoci žákovi s učivem

	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	ostatní obory
Rodiče se příliš o mé školní výsledky nezajímají, v případě potřeby mi s učivem nepomáhají	8 0,7 %	1 0,3 %	3 0,9 %	3 0,9 %	1 1,5 %
Rodiče se příliš o mé školní výsledky nezajímají, ale v případě potřeby mi s učivem pomáhají	61 5,6 %	16 4,5 %	24 6,9 %	18 5,6 %	3 4,5 %
Rodiče se o školní výsledky zajímají, ale ani v případě mé potřeby mi s učivem nepomáhají	154 14,0 %	59 16,5 %	51 14,6 %	34 10,5 %	10 15,2 %
Rodiče se o školní výsledky zajímají a v případě potřeby mi s učivem pomáhají	872 79,4 %	280 78,2 %	272 77,7 %	268 82,7 %	52 78,8 %
Neuvedeno	3 0,3 %	2 0,6 %	0 0,0 %	1 0,3 %	0 0,0 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

5 Studijní prostředí

Na volbu střední školy a následně školní výkon žáků má vliv mnoho faktorů. Klíčovou roli hrají nejenom atributy rodiny, ale i materiální zázemí žáků, tedy to, jakými předměty je vybavena jejich domácnost (srov. Martinec et al., 2007).

Studijní prostředí z pohledu technické vybavenosti bylo u žáků 9. tříd základních škol okresu Ostrava hlásících se na střední odborné školy s maturitou velmi příznivé, neboť 98,5 % z nich mělo doma k dispozici počítač a 96,5 % disponovalo připojením k počítačové síti internet. Také úroveň vybavenosti kalkulátory (97,6 %) či encyklopediemi a slovníky (89,3 %) a vlastním místem nebo pokojem pro učení (83,9 %) byla na velmi dobré úrovni.

Ze srovnání studijního prostředí mezi žáky hlásícími se na studijní obory technického a humanitního zaměření (viz tabulka 8) nelze identifikovat statisticky významné rozdíly ($\chi^2 = 0,084$; $p = 0,999$). Žáci volící technické a humanitní obory mají tedy srovnatelné studijní prostředí z hlediska vybavení domácnosti osobními počítači, internetem, vlastním místem nebo pokojem pro učení, encyklopediemi, slovníky, kalkulátory apod.

Tabulka 8

Studijní prostředí žáků

Studijní prostředí	Celkem	Z toho žáci hlásící se na			
		technické obory	humanitní obory	lycea a gymnázia	ostatní obory
Osobní počítač	1 081 98,5 %	353 98,6 %	342 97,7 %	321 99,1 %	65 98,5 %
Internet	1 060 96,5 %	340 95,0 %	337 96,3 %	320 98,8 %	63 95,5 %
Vlastní místo nebo pokoj pro učení	921 83,9 %	295 82,4 %	291 83,1 %	280 86,4 %	55 83,3 %
Encyklopedie, slovníky (knihy, CD-ROM)	980 89,3 %	314 87,7 %	306 87,4 %	301 92,9 %	59 89,4 %
Kalkulátor	1 072 97,6 %	352 98,3 %	340 97,1 %	315 97,2 %	65 98,5 %
Celkem	1 098 100,0 %	358 100,0 %	350 100,0 %	324 100,0 %	66 100,0 %

6 Závěr

Přínosem pro poznání a pochopení volby střední školy žáky základních škol jsou komplexněji koncipované sociologické výzkumy, které reflektují širší kontextuální faktory. Tyto výzkumy se zabývají především vlivem sociálního původu na volbu střední školy a řeší ji v souvislosti s otázkami spojenými s rovným přístupem ke vzdělávání a reprodukci vzdělanostních nerovností. Zjištění těchto výzkumů je zásadním upozorněním na podstatnou roli rodičů (srov. Matějů et al., 2007; Walterová et al., 2009; Trhlíková & Eliášková, 2009; Hladó, 2010).

Jak uvádí Přinosilová (2011), v praxi se při volbě střední školy poměrně často setkáváme s neadekvátními představami ze strany jak dotyčných žáků, tak jejich rodin. Mezi důvody se řadí „přecenění schopností žáka jeho

rodiči a z toho vyplývající nevhodné ovlivňování (rodiče neuvažují realistic-ky vzhledem k možnostem svého dítěte – mentálním i somatickým, i když jejich motivace vychází ze snahy zajistit svému dítěti pokud možno dobrou budoucnost)“ (s. 76). Mezi dalšími příčinami Přinosilová vyjmenovává nedostatečnou informovanost žáků a jejich rodičů o volbě studijního zaměření a skutečnost, že se žáci rozhodují jen na základě jednostranných informací, a ne s využitím komplexních poznatků, kdy jejich rozhodování zpravidla nevychází z dobré informovanosti, ale spíše z vlastních představ či nereálných přání.

Prezentovaný výzkum tyto poznatky rozšiřuje o sociálně-psychologické aspekty volby studijního zaměření při tranzici žáků do středních škol.

Statisticky významné rozdíly byly u žáků v okrese Ostrava doloženy pouze mezi volbou studijního zaměření a postoji žáků ke vzdělání. Žáci, kteří si v přihlášce na střední školu zvolili technické obory, statisticky významně častěji než žáci, kteří si podali přihlášku na humanitní obory, uváděli motivaci studovat proto, „aby se toho naučili co nejvíce bez ohledu na množství a obtížnost“. Žáci volící humanitní obory statisticky významně častěji než žáci volící technické obory uváděli motivaci studovat proto, „aby se něco naučili, ale nesmí toho být moc a nesmí to být moc těžké“.

Vzhledem k velkému počtu žáků, kteří žijí v rodinách s jinou strukturou než s oběma rodiči, je pozitivním zjištěním, že struktura rodiny nemá s výběrem studijního zaměření vztah. Očekávali jsme, že žáci žijící pouze s otci budou inklinovat spíše k typicky mužským povoláním, tj. povoláním vyžadujícím technické vzdělání, zatímco žáci žijící pouze s matkou budou inklinovat k výběru humanitně orientovaných povolání, a tedy i studijních oborů (srov. Smetáčková, 2009). K této hypotéze, kterou jsme na základě provedených statistických testů zamítli, nás vedly poznatky z kvalitativního šetření provedeného na základních školách, v němž byl menší zájem žáků o technické obory vysvětlován nedostatkem mužských vzorů žáků, který je způsoben jednak nižším podílem otců vychovávajících děti v neúplných rodinách, jednak menším podílem mužů mezi pedagogy na základních školách (srov. White Wolf Consulting, 2009).

Statisticky významný vztah nebyl prokázán ani mezi volbou studijního oboru a vzděláním a zaměstnáním rodičů. S ohledem na existující modely sociální stratifikace lze konstatovat, že tyto proměnné ovlivňují spíše vzdělanostní aspirace a (tím) dosažené vzdělání (srov. Matějů et al., 2007). Jak podotýka-

jí Walterová a Greger (2009, s. 16), žáci rodičů s vyšším vzděláním a odpovídajícím sociálně-ekonomickým zázemím mají při volbě vzdělávací dráhy vyšší aspirace a dávají přednost prestižním středním školám, umožňujícím dosažení vyššího vzdělání. Tato skutečnost je dána tím, že ze strany rodičů, kteří mají sami vyšší vzdělání a jeho význam si uvědomují, výrazně roste tlak na vyšší úroveň vzdělání dítěte, zatímco žáci z méně podnětného rodinného prostředí nejsou rodiči stimulováni ke stejně ambiciózním volbám, a tudíž preferují vzdělávací dráhu s nižšími nároky, aniž by mnohdy využili svého studijního potenciálu (srov. Trhlíková et al., 2008).

Předložená studie přináší dílčí poznatky o vztazích mezi definovanými sociálně-psychologickými aspekty a volbou technických a humanitně orientovaných oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou na středních školách, kterou činí žáci v posledním ročníku základní školy. Přes uvedená zjištění je rozhodování o střední škole multifaktorově podmíněné (srov. Pattonová & McMahanová, 2006), a proto musí být nahlíženo v jeho komplexnosti. Z empirických poznatků lze konstatovat, že volba střední školy je ovlivňována funkčností rodiny, emocionální podporou, interakcemi, komunikací a vzory v rodině, podporou ze strany rodičů a celkově vlivy významného sociálního okolí. Opomenout nelze ani mentální schopnosti žáka, jeho profesní aspirace, stejně jako individuální požadavky a kritéria. Rozhodování žáci činí na základě kompromisů mezi osobními hodnotami, přáními, cíli, zájmy, schopnostmi, vnějšími podmínkami vzdělávacího systému a světa práce. Jeho průběh i konečná podoba je však ve velké míře ovlivněna působením rodičů a blízkého sociálního okolí. Do této oblasti by proto měl směřovat další výzkum a odborná diskuze.

Literatura

- Anderson, S., et al. (2004). *17 in 2003 – Scotland's young people: Findings from the Scottish school leavers survey*. Dostupné z <http://dera.ioe.ac.uk/5617/1/0033791.pdf>
- Bourdieu, P. (1998). *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- ČSÚ. (2011). *Statistická ročenka České republiky: 2011*. Praha: Český statistický úřad.
- David, M., West, A., & Ribbens, J. (1994). *Mother's intuition? Choosing secondary schools*. East Sussex: Falmer Press.
- Foskett, N. H., & Hesketh, A. J. (1997). Constructing choice in contiguous and parallel markets: Institutional and school leavers' responses to the new post-16 marketplace. *Oxford Review of Education*, 23(3), 299–319.
- Friedmann, Z. (2011). Motivy a okolnosti oboru u studentů středních odborných učilišť. In Z. Friedmann, et al., *Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce* (s. 243–254). Brno: Masarykova univerzita.

- Goldthorpe, J. H. (1996). Class analysis and reorientation of class theory: The case of persisting differentials in education attainment. *The British Journal of Sociology*, 47(3), 481–505.
- Gorard, S. (1997). *School choice in an established market*. Hants: Ashgate Publishing.
- Hladó, P. (2010). Vliv sociálního okolí na kariérové rozhodování žáků při přechodu do vyššího sekundárního vzdělávání. *Pedagogická orientace*, 20(3), 66–81.
- Kalousková, P., & Vojtěch, J. (2008). *Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – souhrnný pohled*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.
- Katrňák, T. (2004). *Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Katrňák, T. (2006). Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace žáků devátých tříd základních škol v České republice. In P. Matějů & J. Straková, et al., *Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice* (s. 173–193). Praha: Academia.
- Kleňhová, M., & Vojtěch, J. (2011). *Přechod absolventů středních škol do terciárního vzdělávání*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.
- Martinec, L., et al. (2007). *Motivace, aspirace, učení II: hodnocení úrovně vzdělání v ČR s ohledem na krajskou diferenciaci*. Praha: ÚIV.
- Matějů, P., et al. (2006). *Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006.
- Matějů, P., et al. (2007). Determination of college expectations in OECD countries: The role of individual and structural factors. *Sociologický časopis*, 43(6), 1121–1148.
- Matějů, P., Smith, M. L., & Basl, J. (2008). Rozdílné mechanismy – stejné nerovnosti: změny v determinaci vzdělanostních aspirací mezi roky 1989 a 2003. *Sociologický časopis*, 44(2), 371–399.
- NÚOV. (2003). *Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR. Souhrnná zpráva*. Praha: NÚOV.
- Otto, L. B. (2000). Youth perspectives on parental career influence. *Journal of Career Development*, 27(2), 111–118.
- Patton, W., & McMahon, M. (2006). The systems theory framework of career development and counseling: Connecting theory and practice. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 28(2), 153–166.
- Procházková, L. (2011). Mladí lidé se zdravotním postižením na cestě za zaměstnáním. In J. Klenková & M. Vítková, et al., *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení* (s. 209–218). Brno: Masarykova univerzita.
- Předmět a účel klasifikace KKO V*. Dostupné z http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/predmet_a_ucel_klasifikace_kkov
- Přinosilová, D. (2011). Diagnostika ve speciální pedagogice v rámci profesní orientace žáků se zdravotním postižením. In Z. Friedmann, et al., *Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce* (s. 73–84). Brno: Masarykova univerzita.
- Reay, D., & Ball, S. J. (1998). Making their minds' up: Family dynamics of school choice. *British Educational Research Journal*, 24(4), 431–448.
- Smetáčková, I. (2009). Okolnosti přechodu žáků/yn ze základní na střední školu (s důrazem na genderovou perspektivu). In E. Walterová & D. Greger, et al., *Přechod žáků a žákyň ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů* (s. 49–66). Brno: Paido.

- Smetáčková, I. (Ed.). (2005). *Genderové aspekty přechodu žáků a žákyň mezi vzdělávacími stupni*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Šmídová, I., Janoušková, K., & Katrňák, T. (2008). Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. *Sociologický časopis*, 44(1), 23–53.
- Trhlíková, J., & Eliášková, I. (2009). Volba střední školy a kariérové poradenství. In E. Walterová & D. Greger, et al., *Přechod žáků a žákyň ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů* (s. 23–47). Brno: Paido.
- Trhlíková, J., Vojtěch, J., & Úlovcová, H. (2008). *Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnost vstupu na trh práce: sonda založená na šetření absolventů středních škol, kteří se zúčastnili jako patnáctiletí výzkumu PISA-2003 a vybraného vzorku jejich zaměstnavatelů*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.
- Vojtěch, J., & Chamoutová, D. (2011). *Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii: 2010/11*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.
- Walterová, E., & Greger, D. (2009). Přechod žáků ze základní na střední školu v kontextu teorií, výzkumů a vzdělávací reality. In E. Walterová & D. Greger, et al., *Přechod žáků a žákyň ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů* (s. 9–22). Brno: Paido.
- Walterová, E., et al. (2009). *Přechod žáků a žákyň ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů*. Brno: Paido.
- Whiston, S. C., & Keller, B. K. (2004). The influence of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*, 32(4), 493–568.
- White Wolf Consulting. (2009). *Důvody nezájmu žáků o přírodovědné a technické obory: výzkumná zpráva*. Dostupné z http://vzdelavani.unas.cz/duvody_nezajmu_obory.pdf
- White, P. (2007). *Education and career choice: A new model of decision making*. New York: Palgrave Macmillan.

Autoři

PhDr. Petr Hlado, Ph.D., Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání, Zemědělská 5, 613 00 Brno, e-mail: hlado@mendelu.cz

Ing. Jiří Balcar, Ph.D., RPIC-ViP s. r. o., Výstavní 2224/8, 709 01 Ostrava, e-mail: balcar@rpic-vip.cz

Social-psychological aspects of choosing technical study fields and humanities completed with school-leaving examination in the pupils' transition to upper-secondary schools

Abstract: Education is one of the significant factors that co-determine the social status of an individual and allow for the lessening of inequalities in a stratification system. The thematic focal point of the paper is thus the choice of upper secondary school, as it significantly pre-determines his/her future effectiveness on the labour market and the chance to succeed in the transition to tertiary education. Partial conclusions of a questionnaire survey are presented, which was conducted in 2010 among 9th grade pupils (n = 1526) within the Ostrava district. The study aimed to determine the relationship between social-psychological factors (the educational aspirations of pupils, pupils' attitude towards education, family structure, the education and employment of their parents, their parents' interest in education, the influence of the study environment, etc.) and pupils deciding for an education in technical study fields or the humanities completed with a school-leaving examination at the upper-secondary level.

Keywords: upper secondary school choice, educational aspiration, technical study field, humanities, upper secondary school, primary school, family, family background

---

Erratum

V minulém čísle PedOr (3/2012) chyběl v soupisu literatury článku *Mezi praxí a teorií v učitelském vzdělávání: na okraj českého překladu knihy F. A. J. Korthagena et al.* odkaz na citovanou publikaci Švec, V. (2009). Sdílení znalostí ve školním prostředí. *Pedagogická orientace*, 19(2), 22–37. Autorovi publikace i čtenářům se omlouváme.